

Faruk İremet

ANTOLOJİYÊ HOZANWANÊ SWÊDÎ

**Antolojiyê Hozanwanê Swêdi -I-
İsveç Yazarlar Antolojisi -1-
The Anthology of Swedish Poets-I-
En Antologi Över Svenska Poeter -I-**

ISBN: 91 - 97 20 69 – 0 - X

Omslag: Katarina

© *Faruk İremet*

Awdar/Mars: 1995

Teyestey

Vervate	3-4
Gunnar Ekelöf	5-6-7-8-9
Dıwan	10-11-12-13
Harry Martinson	14-15-16-17
A lejê bêveng	18
Rojı, Homaya dewı	19-20
Nils Ferlin	21-22-23
Heqaret nuşê qandê hinsana	24-25
Ta o serê ma yê keanı	26
Per Daniel Amedeüs Atterbom	27-28-29
Vınderde u vınderde (Svanvıt)	30
Karin Boye	31-32-33
Ay gamê bêveng paştı mend	34
Ez Wazena bıvına, Hêşı dano	35-36
Edith Södergran	37-38-39
Rojı honık beno, Ez	40-41-42
Pär Lagerkvist	43-44-45
Tersyayenı tersyayenı beno mirasê mı	46
Göran Sonnevi	47-48-49
Qandê Viet-Congı,	50
Akerde yo, Suretı miyanı payizê keskı dı	51-52
Lars Norén	53-54-55
Parçe yê werdiilonı	56
Bengt Anderberg	57-58-59
Kalopırı, Şiirê hézı	60-61
Maria Wine	62-63-64
Ver awı, Hézkenden a mı reseno	65-66
Elisabeth Rynell	67-68-69-70
Aşmi, A bêvengeyı	71-72
August Strindberg	73-74-75-76
U o qireno, Şanı amnanı	77-78
Çıme	79

Vewate

Qandê çici literatürê Swêdi? No karê xü ya mı tenya nêwaşt, literatürê Swêdi bımısna şıma, yan zi bımısna şarê ma. Bı no gürweyê xü ya mı waşt, yaremetey bıda zıwandê ma Zazaki. Çı çax zıwani dı, literatür u nuşên kultürê êy miletê binan, yenê çarnayışı u çı çax şarê ma nêy çi smasnenê u destkenê bı wendenda nêy çıyan, o çax dinya ra u welatanê binanra zi çiyê newe hêsênê u misênê. Nêy çi zi çiyêno zaf mühimo. Çı çax merdım literatürê welatanê binan nêsinasno u rayê literatürê nêsinasno nêşeno bı zıwanê do zéifa (qelsa) bıbo parçeyê literatürê dinyay...

Zıwanê ma yê literatürı dı, hele hele Zazakiya heta cêrı (vakurı) dı literatür u wenden, nuşnayeni zaf zéifo u nêresayo. Merdım şeno héta waco kı çınyo. Wuni yo gerek ma zi cayê ra dest bı nuş u wendeni bıkerê. No çarnayani beno, no nuşê roman, ıstaniki, şiir beno, no meqale, no destnuş (mektub) beno qe mühim niyo. Çiyê mühim esto kı o zi noyo kı, êy merdımê kı şenê bıwanê u bınuşnê gerek cayêra dest bı xızmetê xü yê erciyayey bıkerê u bı nuştandê xü ya biresê şarê Zaza. Bıwanê, bınuşnê u no zi vazifa ma yo, qolıncanê ma serdı barê ma yo u no zi bar kerdena tarix u tarix ma ra hêsab pers keno.

Zıwan bı ciya wendeni, nuşnayeni u qısekerdeno. Zıwan heme çi ra mühim milet biyayeno. İnsani, mileti yenê/peyda benê u tarix ra zi wuni vını benê, mirenê u kes ina nêsinasnenno, nêzano kı ka ina tarixı dı estbiyê. Tabi miletanı kı xü peydı çiyê nuşte veradayo, tarix ra wuni rew vını nêbiyê u nêbenê zi. Ma nêy rê şenê nêy nımuneyan bîdê; destanê Gılgamış (Gırdgamêş), tarixê Firaunê Mısırı, tarixê Maya-Azteki, Babilı, Asurı, Sümerı qandê kı ameyê nuşnayani coy kı nêmerdı u héta wextê ma resayê. Yani nay miletan ser sıyan, ser çerman, ser téxtan u duwaran bı zıwanê xü yê nuşı, çi nuşnayê u nay çi, vını nêbiyê, şewqa aşmı ra vıcyay verniya şewqda tiji. Tarix dı arkolog vıcyayê bı serana ser nêy çiy gürweyayê u bı nêya tarixê êy miletan mısınayê ma. Qandê coyo kı ma zi gıraneya xü bîdê/veradê ser nuş, wendiş u qeçekanê xü bımısne zıwanê xü. Zıwanê xü bı élimnê/bımısne u gerek no ma dı bı bo édetê do newe.

Xezney qıseyê zıwandê ma dewlemendo, labılê zéifeyda zıwandê nuştıxan nekı zéifeyada zıwandê ma Zazakiyo. Zıwanê ma belki bê taqeto ma fina zi qeçekanê xü rê zıwanê ma yê bıtaqet u zéif bımısne. Qeçeki wextê vernı dı şenê çewteya ma bıvınê u êy vatenê ma yê çewti, bêtaqeti bı vateni rašta bıvırnê u zıwanê ma raşt kerê u bı zıwandê xü yê neweya literature Zazaki ronê.

Şiirê kı mı na kıtabı dı çarnayo taynê inan dı vaten ze Awrupı yo. Zeydê "tradisyon". Zıwanê ma, zıwanê Hindi-Awrupı yo. O wext ma şenê vatey, qısey ina ra deyn bıkerê u gerek çınyo kı ma newedera vatey u qısey vırazê. Gerek zıwanê ma welat ra, zıwanê insanê ma ra dur nêkewo alimeyda veng, bı kelimeyê newe vıraştına nêbeno. Alimey, bı zuri u bı xırxızeya zi nêbeno. Gerek merdım hem qandê xü, hem zi kedê (emeg, gürweyê) êy nuştıxanê binanrê dürüst bo. Qandê kı, kes ma rê "Şıma mecburiyê bı zıwandê xü ya bınuşnê. Şıma mecburiyi bıbê nuştıx." nêvato. Kes mara alimey, nuştıxey nêwazeno u nêwaştı. Tercih ma bı xü kerdo.

Na kıtabı mabênê ser 1989-1994 ameyo nuşnayeni. Tayın nuştıy kıtabı miyan dı xezete u pêserokan dı vıcyayê.

Faruk Iremet, 1994
Stockholm-SWEDEN

Gunnar Ekelöf
(1907-1968)

Zıwan u işkence

Gunnar Ekelöf, (1907-1968) jew nuştox u şairê Swêdiyo. Şairê gird Bengt Gunnar Ekelöf sera 1907 mengda 15'ê eluni dı suka Swêd, Stockholm dı ameyo dinya u sera 1968 mengda 16'ê awdari dı Sigtuna dı şıyo héqeyda xü ser.

No şairo gird zaf ray şıyo Kürdistan u qandê (heqdê) Kırdasa dı şıir nuşnawo. Kı o wexta na Gunnar Ekelöf welatê Éreban, Kürdistan u Türkye gêyrayo, çiyêno xırab ucandı diyo şıirandê xü dı nüşnawo. Vano kı; 'Zıwanê esto merdim bı êya cüwêno u qandê çiçi jubıyayenda (arêbênda) na zıwani çınya?' Na persı xü ra perskerdo. Ser vateda êy 40 seri ravêrdo u nuştoxi Kırdasi newe newe na nêweşeyda xü vinenê u arêbenê yenê pêser.

Qıym nêkerdena zıwanê ma yê edebi, zeydê wendox u zeydê nuştox xü nuşandı mısнено. Ez nêy zaf weş zana kı, ez nuşteyê mino na sıfteyını dı şıma bı édızna. La no zi esto kı, zıwanê zazaki/dımlıki wextê xü yo qeçeqey dı ro. Héta werzero saqandê xü ser, nuşteyê ma zi, bı gopaliya ray şıro. Beno kı na nuşte u çarnayenda şıirê Gunnar Ekelöf zi weş nêbo. Labirê ez zi zeydê qeçekana gamê xü miyanê zıwani dı erzena u bı buliki şına.

Wuniyo Gunnar, zıwanê to weşıbo "o zıwano weş kı işkence biyo u şıkyayo" Welatanê ma dı tenya insani ninê işkence kerdemı. Zıwan zi işkence beno u o zıwano dewlemend, kıhan şıkyayo, işkence biyo u pelçıqyayo. İnsanê ma yê kı Awrupa dı cüwênê (héyatê xü ramenê), miyanê ê zazayanê ma dı çend nuştoxi vıcyayê. Ma veradê nuştoxi, zafê Zazayê ma nêşenê bıwanê, nêşenê bı zıwandê maya bınuşnê.

Héme çorşmeyê welati dı, zıwanê Zazaki, serehewadayenda xü cüwêno u no serehewadayışê zıwan, biyo serehewadayışê miletê ma zi.

Zıwan, wazenê bışıknê, wazenê vını bıkerê. Labirê, zıwanê ma no çend seriyo nêmerdo u nêşıkyayo. La çı wext ma bıwazê jew mektubı qandê aile, embaz u merdımandê xü bınuşnê ma pê fém (fam) nêkenê, no zi mısnenokı dışmınê ma, ma sero çendı barbarey kerdo.

Qandê çıçı mı nıka nêy çiy nuşna? Héme qandê noyo k1, ez wazena bı na nuşteyê xü ya şımarê Gunnar Ekelöfi bıda sınasnayenı. Bewnê se vano Şairo gırdê Swêdi. K1 no şair komıtada Nobeli u ê komıtada Swêdiyan dı ca giroto u serdemey kerdo. Nıka ma bewnê se vano Gunnar Ekelöf: ”Zıwan işkence biyo, biyo pine u zey pineya zeliqyayo ganê ma ya. Merdım çıçı bıkerö nêşino. Merdım bı awa zi bışwo na leyım fına zi nêşın. Wuni biyo k1, zey guniya, biyo zey jériya, biyo zeydê nêweşeya weba u o zi bê dermano”.

Dışmenê ma, beg u mirandê ma, xü rê ze kütık gürweynayo, zeydê koleyana kar ardo, merdım, insan kerdê ezil u kepaze. Ma nêşenê merdımanê xü rê mektubê bı zıwandê xü ya bınuşnê, ma hewna nêyra nêweştir u éybê gırd esto? Qandê ju kêynekê, qandê ju kergı ma şenê insani bıqşê. Welatê ma yo şirin, dışmen destê xü dı kerdo parseci u insanê ma, camêrdeya xü şenê tenya bımisnê insanandê xü. Nêy ra tenya dışmenenê ma qezenç kenê. Nêy rınd bızanêkı çendı lete bê, nêyra tenya dışmınê ma qezenç kenê. Qezencê ma tenya noyo, ma zıwanê xü vıra kenê, qeçekê ma zıwanê xü dı qısey nêkenê u "qezencê ma yê gırd tenya guniya bırayano". O zi ze Gunnar Ekelöf vano; "O zi pineyo, pineyê nêweşeyo". Vatenê mı ser rınd bıfıkrê...Çı wext merdım nêşeno bı zıwanê xü ya bınuşno, ka namusê o insani? Zordari, kêynea xasek maya ma welat, ma ra bı zora giroto, bı no raya namusê ma postalandê xü bındı helısınayê, zenginêya welat kerdê parçe parçe...u ma fına diimınêya bırayan kenê... Ganê ma dı no pine u nêweşeya weba niyo, la o çax no çıçı yo mirê vacê...?

Kıtabê cı

- 1932 dı Sent pã jorden (Dıma ser érd dı)
- 1934 dı Dedikation (Qandê jewı)
- 1936 dı Sorgen och stjãrnan (Êşı u estare)
- 1938 dı Kõp den blindes sãng (Dêrê ê korı bıerinı)
- 1941 dı Fãrjesãng (Dêrê kelekı)
- 1945 dı Non Serviam
- 1951 dı Om hõsten (Derheqı payızı)
- 1955 dı Strountes
- 1959 dı Opus incertum
- 1960 dı En Mõlna-elegi (Mêlnayêno şıir yê hêşı)
- 1962 dı Sent pã jorden med Appendix (Dıma ser érdı bı Appendix)
- 1962 dı En natt vid horisonten (Horisontı dı şanê) 1930-1932 ameyo nuştenı
- 1962 dı Divãn õver fursten av Emgıõn
- 1966 dı Sagan om Fatumeh (İstanıkı derheqdê Fatumeh)
- 1967 dı Vãgvisare till underjorden (Rayverı cıhnemi)

Dıma Ekelöf, nêy kıtabê cı neşır bıyê

- 1969 dı Partitür (Kıtabê notayê müzikı)
- 1969 dı Lãgga patience (Leqmatik ronı)
- 1971 dı En sjãlvbiogarfi (Biyografya)
- 1973 dı En rõst (Vengê)
- 1941 dı Fãrjesãng (Dêrê kelekı)
- 1981 dı Grotesker (Nêweş)
- 1981 dı Tolknãngar : Hundra år modern Fransk dikt (Se ser şıirê Fransızan).
- 1981 dı Valfrãndskaper (Embazeya amorde)
- 1957 Blandade kort (Kaxıdê pêmiyan)

Diwanê qandê beşê Emşîon

-1-

Ganweşey, bî çimê no degrote
Ez payızı dî veradana
Ê ganweşeya degrote
bî şeklêna kes nêvineno
qandê co sereyê cî girot
ka kes nêvino

Suretê merdey u saxi
Însani qıym nêkenê
u tenya a mühima
la eger a dır
qısey kerdenî yasaxa
a yasaxı mı rê nêbeno

Ez vîndena miyanê baxçeyê Epikouros
wuca dî, dara defnê dî vîlîki akenê
U êy homayên girdi
duriyê bêdimiyê

-2-

Mı adır verda qeftani
o kî mı kêberi veri dî girot;
o kî destanê mı germî nêke
o kî wuca dî ver qini dî bêveng ronîşte bi
destê Veziri pizedê cî serî qamet dî bi
qametê koleyeyî
fekê xü deyn da, qıseyanê mı fam nêke
dima mı fam ke oyo mı fam nêkeno

Nika ez kêy xü dî ra
la nika nêşena bîvîna koyandê xü
pêhêsêna, ina ra xeberî gîna
ê Tatari kî xeberê ina resna mı:
-Bîdê mı rê welê Kürdistanî
welê Bexdad dî
Bîdê mı rê gûniya Ermenistanî
bî érda duzkî gola Wanî
Bîdê mı welê Pelopónessos...

...La na awa bêvengi dî şewqê mı
zane biyayena mı qandê mı
riyê mı dî qermîçi zaf bi
qırîka élélo (hendi) maneno
çimê mîno siyah dî
meraçê gird
bêderman biyo camêrdey
o respekt bê éfo
u veng, biyo bê harmoni
pize kardi biyo
u dîma hême çî bî ciya zeliqyayo
celat, merdîm ridê cîra sînasneno
u lîngî, ina şîknay
zîwan biyo qandê mase u şarab
u zey êyê wazenê bîmrê.

Nika qîsmê rakewteyo
qîsmê zî -bêmeneyo
hêzkerdenî qandê mı
hêzkerdenî lazîmo
u zey, destê cî wazenê
bîmrê destanê mı dî.
ez xü ser awî dî unî vinena
o pîsey peydê mı dî mend
jew qîralê Kîrdasa
qandê êy kütîk vanê,
Rumî, zeydê Selçûqiyana vanê

O zîwano weş işkence biyo
u şîkyayo
bî kamcin zîwana, mı xü da fê m kerdenî
la nêkî bêvengeya mı bî
u o leke işlîkdê mı ser dî
merdîm nêşeno bî awa bîşwo,
nêşîno zeydê gûniya, jêriya
o pineyê dîşmeni
zey nêweşeya weba
u nêweşeya webay ra siyahtır.

NOT: Na şîrê nuştox zî mı kitabê cî yê "Diwan" ra giroto. Diwan 1965 dî neşîr biyo.

1974 mızgineyda Nobeli.

Harry Martinson
(1904-1978)

Modernistê wextê newe..!

Harry Martinson, jew nuştox u şairê Swêdiyo. Sera 1904 menga 6 gulanı dı suka Swêd Jämshög dı yeno dinya. Sera 1978 menga 11 sebati dı Stockholm dı şino héqeyda xü ser. Harry Martinson, ser 1974 dı müjganeyda (xılat) Nobeli gêno.

Piyê Harry Martinson kaptanê gemi biyo, ser 1910 dı lacê xü Harry, şeş sere bê pi veradano, no dinya ra koç keno. Dıma merdenda pêrdê xü, pikolojiyê Harry Martinson xerpêno u kêye ra herwext remeno u wazeno bıbo serbest u biro xü ser. Qandê coy 15 sere dest bı gürwedê pêrdê xü keno u rayda/şopda pêrdê xü şino. Yani dengızan dı, ser gemiyan dı gürveyeno. Wextê no derg zi Brezilya u Arjantin dı maneno. Bê pi biyayenı, zêhmetey u zêhmeteya héyatı wuni keno kı, hisê literatür cı dı virazêno. Wazeno bınuşno. Derd u kederê xü, hézkerden u bermê xü bı qıseyana, bı vatena formîle bıkeru u uni zi keno.

Harry Martinson bê pi reseno u ser 1929 dı bêkar, bêgürwe rayan ser dı otostop keno. Rocan ra rocê şanê kêverê (qapıyê) dano pıro kı o şan uca dı bımano. O şani ra tepya cayê u dergahê Harry uca beno. O kêyê, kêyê keynekêda xasek, delal ê Moa Martinsoni biya. Harry Martinson dıma wextê no derg, bı Moa Martinsona zewac keno u ay kena cınya xü. Moa Martinson zi literatürê Swêdi dı zey Harry yeno sınısneyenı. Ser 1929 Harry Martinson bı kitabê xü yê jewemina beno şairêno profesyonel.

Modernistê wextê newe Harry Martinson, ézman, natür, wexte xü yê cıwaney dı se kerdo ina şiiirandê xü dı nuşneno. Ser 1930 dı Harry Martinson u tayın nuştoxê Swêdiyê binan, literatürı dı şop u rayê do newe ronênê. Nêyrê zi name danê kritiker literatürê Swêdiyan u Nêy rê vanê; "Nuştoxê Proleteri". Nuştoxê proleteran miyan dı êy kı girdiyê u sınısênê nêy hirê nuştoxıyê;

1. Artur Lundkvist
2. Eyvind Johnson
3. Harry Martinson o. U bı romanê xü yê natüryalist zi Vilhelm Moberg u Ivar Lo-Johanson şopdê ina dı şiyê.

Ser 1930 dı, lıteratürê Swêdi dı, dıdı xırup roneyo. Ninara jew, ê Harry Martinson u Artur Lundkvist o. K1 ina zi literatürê verê ina k1 xü rê vatê literatürê Finland-Swêdi, ina waştê k1 çiyê kıhan, nuştoxeya édet (tradisyoni) bıvırnê. Xırubê bin zi xırubê Karin Boye u Gunnar Ekelöf biyo.

Miŷaney (xelat) ku Harry Martinson gırota nêyê

- De Nios Pris (Xeletê newına) 1938.
- SvD:s (Svenska Dagbaladets) litteraturpris (Xeletê xezteyê Svenska Dagbladet) 1944.
- Bellmanpriset (Xeletê Bellmanı) 1951.
- Litteraturfrämjandets Stora Pris (Xeletê herı gırdê yaremeteya literatürê) 1955.
- Bellmanpriset (Xeletê Bellmanı) 1961.
- Nobelpriset (Xelatê Nobeli) 1974.

Ser 1949 dı Akademiyê Swêd dı biyo serdem. Ser 1954 dı Gêteborg dı doktorêya şerefi gıroto. Nuştoxi 13 kitabê şiir u 6 romani u 5 kitabê bini nuşnayo.

Kıtabê şiirê Harry Martinson nêyê

- Spökskepp (Gemiyê heyaletı) 1929.
- Nomad (Koçer) 1931.
- Natur (Natür-tabiat) 1934.
- Passad (Pêameyeni) 1945.
- Cikada (Çırçır) 1953.
- Aniara (Aniara) 1956.
- Gräsen i Thule (Vaşê Thüle) 1958.
- Vagnen (Vagon) 1960.
- Dikter om ljus och mörker (Şiirê der-heqdê şewq u tari) 1971.
- Tuvor (Topık) 1973.
- Dikter (Şiirê) 1974.
- Längs ekots stigar (Dımı şırqanê rayê şıwanı "patika") 1978.
- Doriderna (Doriderna) 1980.

Harry Martinson ze k1 mı cor dı zi nuşna, tenya şiiri nênuşnayo, Martinson, ıstanıkı, roman, kıtabê reportajı zi nuşnayo.

A lejê bêveng

Mabênê kendalê vılıkımı dı lej destpêkerdo
ordiyê kelımay miyanê vengêy dı pêvınenê
êy vatey k1 mı rê lazımo kewto ridê mı,
Dano miyane ra, a bi lete lete.
B1 finê dı vaz dayeni dı fikir raştê mı yeno
Horiyê miyanê na zeridi şıkê raştê yeno.

Va b1 çiçekana hêl u hol beno
b1 ju dalpada asitê jérına
hélêno u veşneno a cıwaneya gelincikan
jérı hélêyneno miyanê rojê roşnın.
Wuni bêhal kewto b1 qıcxana mınmınok
kewna ay ra mızgıneyda miyanê vaşan.

Lej destpêkeno seétê verê şewqda rojı.
Berdewam keno héta şanı.
rezil beno tari dı a xetê en delali
wuca dı imtiqamê şura, danê pê.
Tersı wuni şirino ser vaşandê héyati dı
perê héme mınmınokı vısnay hewırıç

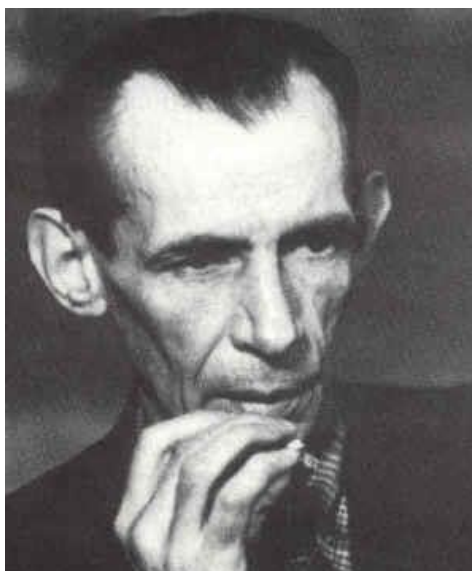
Racı

Rocı jew mücehwerêno germo
zekı qet qayıł niyo, germey u bırıqıneyda xü ra
alawê cı bêsebır bıqüweta veşeno
hemver homayê altunana neqışkerde.

Homaya dewı

Nameya ay çiçi bo, a cınya verawı dı?
A k1 şewatandı xü rê qürbana,
u qandê vatenê weş torê qımqımokê altunın
beno k1 zi çermê homayano.

Çı wext a xü mısna
qandê ay nımaz kenê
a şına kêye, cayê ay mihrabı éyneya
qandê k1 xü rê ibadet kena,
miyanê locayê ri girote dı.
A mezelıxan serdı raya kılmi ra şına
Wuca ra a şına binê qantırmi dı
b1 şewqê éynerda xü endamê xü mısna
miyanê şewqda bêdımı dı.

Nils Ferlin
(1898-1961)

Modernizim u pesimizim

Nils Ferlin ju nuştox u şairê Swêdiyo. Sera 1898 menga 11 kanunî (aralık) suka Swêd Karlstad dî çimê xû akerdo cüwat u dinya bî riyê xû yê birumetina virar kerdo. Filipstad zi mekteb u xortaneya xû rafêrnayo. Dîma mektebî, Ferlin hême bî gürweyê tekniki mijul biyo. Ferlin, heqê insanan u gürweyoxan dî her wext weşey waştö. Ferlin qandê şar u gürweyoxan her tim xû eşto ver u vernida inan dî şiyö. Yani o insanêno roşin u embaz, qedir-qiyet zanaye biyo. Nuştoxêno çim akerde u rewş zaneye u artist biyo. Dîma qandê şar u nuştoxi biyo rayber u figurêno merkezi. Wextê ciyê meşur şairey (şairi) zi bî kitabê xû yê "En döddansares visor 1930" (Dêrê ju merde danskerdoxi) destbikerdo.

Şiirê Ferlinî dî merdîm şeno vaco giraney pesimizim o (Pesimizim: Heme çi nêweş, xırab u siyah vinayenî). Ema miyanê no pesimizim, vîna zi merdîm weşey, ironi (ironi: henekê nîmnaye, henek), alikari keno o kî ezyet vinayo u merdîm teşwiqê kerdena serwezayenî vineno. Nils Ferlin, şîirê xû bî rayê keani u newey dano pê virar u bî inan ra rayê newe akerdo. Şiirê yê ci yê newe dî merdîm pesimizim, propaganda nêvineno, modernizim çiyê newe u hewl vineno. Mesela hondırawa yê ci yê keani dî zaf car merdîm "ser din u diyanet çiyê (determinizim) vineno" diyanet ra tersayenî, homay ra tersayenî u konfiliktê cî...u hondırawayê cî yê keani dî merdîm zaf taswir incil ra vineno. Ema, şîirê cî yê newe wuni niyê. Miyanê feqirey, nêçarey u vêşaney ra vicêno u şarê xû ra guni gino.

Şiirê Ferlinî dî, çiyê mühim, popüeriteyê nêşnasnaye esto. Miyanê roşnayoxê Swêdiya dî şîirê Ferlin zaf cayê gırd gino. O şairê Swêdi kî Ferlin zaf cî ra hezkerdî u xû rê nîmune tepîştê nêy bi; Gustaf Fröding, Erik Axel Karlfeld u Bo Bergman.

Halê aileyê Ferlinî zaf rınd biyo. Hetê debare (ekonomi) dî zêhmetey nêantê. Pi u maya cî xezeteci biyê. Kêy ina dî her wext, insanê roşnayox u zaney est biyê u her wext kêy Ferlinî arêbyayê pêser (pêser ameyê). Ema piyê cî karê xû hêz nêkerdê u qandê coy suk vîrnenê (şimê cana suk). Ema piyê cî ze insan nêşabiyo cayê çuğan kero (qena cî ca nêtepişt biyo). Rocê miyanê la (ro) dî piyê Nils Ferlinî fetisyaye vînenê. Dîma no mesele yeno pêrdê cî sere, halê Ferlinî zaf xırab beno u cüwayişê (heyatê) cî kewno pê miyan. Qandê co xû rê embaz u dost gêyreno u hêdi- hêdi êy zi taximê fitbolî dî vineno. Vanê kî, Ferlin zaf weş u wışk (qırıcı) top kaykardê u des 10 seri zi artisey kerdo. Ser 1945 dî zewêcêno u héyatê xû keno weş.

Kitalê er

- 1930 En döddansares visor (Dêrê ju merde danskerdoxi)
- 1933 Barfotabarn (Qeçekênê bê sewl)
- 1938 Goggles (modêlêno "berçım (gözlık")
- 1944 Med mônga kulôrta lyktor (Bı zaf çıla yê (lamba yê) bı rengana)
- 1957 Kejsarens papegoja (Papagoya yê Şaxı)
- 1957 Från mitt ekorrhjul (Tekelê simsimokê "sincab" mı ra)

Heqaret nuşê qandê hînsanan

Ez heyvanê do bêçareya, poçikê mî, mî ra kewto
zeydê merdîmê mî no, o şempaze kî serbestey wazeno
piyê mî Adem cenetî dî ray şî
wuni zey meymunê do gird merdîm nêşeno vira bikero.

Cinsê xû miyan dî tîp u tenya bi
Senêtê viraşenda cî persî peyda kerdi
şewq dayê çimê cî, zeydê noxte yê do werdi u sur,
waştênî zaf qeyim bi – êy vatey şayê merdîmî bıkışo.

Wuca ra rengê cî qehweyî gorilêno purtîkî yeno...
...siyê mezgdê cî dî bi, giraneyda cî ra kewt u merd
labîrê gorila binî huwa, şans ra héyatê cî derg bi
u kıtaban dî name yê cî nuşnenê - Hawa.

Maya ma Hawa şînonaya zaf xasek bi
ju werdi u narin gorila bi
A qeçekê Ademi ard dînya u gozi şıkıt
u gürwey cîney mîsa ver lîngan dê hostey.

U wext rafêrdî qeçekê Adem u lacê êy
éhlaqê ina xerpya u qandê ina ayetî amey
u édet, polis, qanun vîrazya
u qedêynay - heme çiyê- rocê cenetî.

U miyanê kozîkî dî bi mojle,
mojleyê girdî,
bîn topîxandê xû dî zêhmetey ina pay keno
bî sewlê xû yê asîndî
-tî, merkezê hême çiyê, wuni nuşyayo,
tî, bî persê xû ya, ray mîsnenê qandê xû u héyatî,

Tî toxîmê xerdelî érdê dînyay ser dî karî,
mîrdê
êy ra çaryayo biyo érd
u zaf gunî vîni kerden ra merdo
tî insan, tî manifestoyê
êy rao qîn u diyanetî roşeno.

Dîma hême çî tî tenyayê, tî qîralê dînyayê
herçendî pux şairê to u hüngîm,
jew bêçare meymuno tenya biyo xînt
bî vijdanê xû yê hewl u poçikê xûya vîni kerdo.

Ka o serê ma yê verênî

Şani miyan dî jewo bî estora xî ya rameno
çî xeberî bar keno u wazeno bîresno?
-Tariyê şani dî kes estor nêramneno
goşê xû yê kera, tî goştereya teberî kenê.

Jewê no ser rayî dî yeno
jewê no ser minare dî şîno
-ray ra kes nîno
u minare serîdî eza kesî nêvînenâ.

Bawer kena jewê no lej keno
teber dî êy çîlpiyan miyan dî
-Tî sereyê doş kenê, çîlpi çînyê vîni biyê.
Hême çî vîni bi, bî seran dî, bî seran ra.

Hême rayî giroteyê
hême kêberî giroteyê u nêaseno
u qe çiyê cîmi peyda nêkenê,
hêta hêta o serê ma yê kıhani.

Per Daniel Amedeus Atterbom
(1790 - 1855)

Şairo Fosforist

Per Daniel Amedeus Atterbom ju nuştox u şairê Swêdiyo. Ser 1790 dı suka Swêd Åsbo (Osbo) dı ameyo dinya. Piyê cı papaz biyo u lacê xü bı din u incil a gırd kerdo. Ema hozan tesirê piyê xü dı nêmando u xü dayo wenden u filozofiya. Tabi o her çendı filozofi wendo zi kaniya cı her incil u Tewret biyo. No biyo cı rê sedem kı rewşê dinya bı çimêno diya vinayo u biyo insanêno homanist, filozofiya u nuştox.

Héta mı no nüş u héyatê (héyatêê) Per Daniel Amedeus Atterbom nêgêyraya, ez nêzanıbiya kı "Fosforizim" yanzi "Fosforisti" estê u fosforizim ameyê çı méne. Yani no mesele mırê bi sedem (sebeb) kı, mı hem héyatê Per Daniel Amedeus Atterbom u hem zi fosforizim ser dı biya agadar.

Fosforizim; yeno no mana, romantizimê newe. Atterbom, literatürê Swedi dı serokê, na ekolê (rayê) yo. Şiirê cı dı raşti merdım romantizim u romantizmê newe vineno. Romantizim her çendı şiirê cı dı formêno newe zi bigiro, o vına zi destan u héyatê kean ra xü nêşeno abırno. Qandê kü, şiirê cı dı hersi, hezkerdenı, hêşi u tarix ra sûretê keani estê. Guniya cı, kaniya cı destanê keaniyê. Senin ma dı Mem u zin, Memê Alan, Evdalê Zeynikê u.a.b (u ay bini) biyê ilhamê nuştoxê ma. Swêd dı zi destanê ina biyo ilhamê nuştoxê Swedi.

Atterbom u çend embazê cı piya Uppsala dı fonê vırazenê "Aürora Föbündet" (komê Aürora) 1815 beno malım (mamoste). 1817-1819 İtalya u Almanya dı gêyreno, seferi keno u tayın wext zi wuca dı maneno u wuca dı xü rê kontagê newe vırazeno, qandê xü meteryal u çiyê ay bini kom keno. 1828 dı Uppsala dı, Akademiya Uppsala dı beno profesorê filozofi (felsefe). Ser 1839 dı cı ajmordê "Svenska Akademien" (Akademiya Swêd). Akademiya Swêd her ser xelatê "Nobel" dano u aliyê kùltür u ferhengan zi biryar gini kı, zıwanê Swêdi bıkerê zıwanêno pak u esasi.

Per Daniel Amedeus Atterbom tenya nuştoxey nêkerdo o çend kovarê edebi zi redakrorey kerdo u fikrê "Fosforizim" u fikrê xü yê filozofik zi miyanê nêy kovaran dı parêzyayo. Per Daniel Amedeus Atterbom ser 1855 literatürê Swedi u filozofiya xü sêkür verada mabênê inara xü ant u şiyo réhmet.

Kıtabê cı

- 1- Blommorna (Vılıki "Güli") 1812 (şair)
- 2- Fågel Blå (Mırıçiki Kıho) 1814 (ıstanıkı).
- 3-Lycksalighetens Ê (kêfweşey a gırav) 1824-1827 (Istanıkı).
- 4-Svenska Siare och Skalder (Texminê wextê cı yê verni zehmet Swêd u Hozani) 1941-1955. (Bı no kıtabı xü ya Atterbom literatürê Swedi, literatürê 1600 u 1700 pêra abırna u nayê newey da verniyê şarı (gel) u nüşkaran. Dıma Atterbom merd nuştoxeya êy filozofiya êy niyame virakerdış u ê çiyê kı nuştox, şair paş xü dı veradabi ina ardê pêhet u çap kerdê.)
- 5-Valda Skrifter (Nuştayê Weçeynayê) 1927-1929.

Vınderde u vınderde (Svanvit)

Vınderde u vınderde
rakewı bê vahoz u vewır
bêveng rengê nergız
nıka wexto, qandê merdenı
serdo der u dorê mı deşt u derya;
vınderde u vınderde!

Wext zaf rew ravêrêno
dıma hemına, tı yê bıvinê;
isrehet u isrehet
çılmısı, zey a bini !
qelb! çıçı yo tı wazenê?
isrét u isrét!

Verni ya sersi dı to bınimna
heme, wüni tı kêfweş u ecızyaye;
vıra u vıra-
wüni yo rayê rojı!
xü hin bı kı, miyanê şanê no azad,
vıra u vıra!

Westiya her tim westiyaye!
vewır enbazê to yê heri can
weşo, merdım bışo rakewo;
bıhar vına nino,
qelb! Tı hela danê ma ro?
Westiyaye her tim westiyaye!

Bêveng bı o çax, bêveng,
vera dı miyanê érd ancıyayenı heyalê xü!
vera dı goşdarey kerdenı;
héyatê to ra tenya xatır waşt;
"Vırar kı, şanê weş, rakewı rınd"
bêveng bı o çax, bêveng.

NOT: Svanvit waştaya Astolf bıyo. Astolf qıralêno iskanınavi bıyo. Astolf, Svanviti héyatê dı tenya veradano u dıma Svanvit nêweş kewno u mireno.

Karin Boye
(1900-1941)

Tenya biyayem u hêzkerdem

Karin Boye nuştox u şairê Swêdiya. Ser 1900 dı 22 menga payiza wertêne dı Swêd dı çımê xü akerda dinya.

Karin Boye 1900 dı Göteborg dı ameyo dinya u Uppsala dı üniversite qedêynaya. Familye (aile) yê cı, Familyeyê bürjüva yê gird biyo. Karin bı xü çepê radialê Swêdi biya u qandê xezeta u pêserokê inan zi zaf nüşnaya u zaf zi aktif biya. Karin, heta bi 18 sere, bı diyanetan dı zaf proplemê cı est biyo. Yani nêzana biyo bıkewo kamcin dinı (diyaneti). Verê Karin bi Budist, dıma bi xıristiyan, çı wext bi 20 sere bı diyanetan eleqa xü bırna u bı temami diyaneti verada. Héyatê Karin, her wext tez u anti-tez biyo. Yanım mabênê dıdı waştênı dı biya. Nêy, çı çax merdım şıiranê cı waneno, wuca dı merdım nêy dıha rınd vineno. Kırızê cı yê heri gird no biyo "bı xü cınya yo, yan zi mêrdeko" no fikir pê kewtenı ay wuni kerd kı, heyatê cı ay rê heram bi. Karin Boye, bı xü "bisexüel" biya. Yanım hem merdekana, hem zi bı cınyana menda u hez kerda. Zaten merdım wazeno heyatê cı bızano, o çax merdım şeno kitabê cı yê "Kriz" bıwano. Wuca dı Karin, héyatê u krızê héyatı nüşnena. Na kitabê cı ser 1934 dı ameyo çapkerdenı. İlhamê Karin Boye filozofê Almanı Nietzsche u hozanwanê Swêdi Edith Södergran biyo.

Karin Boye, redaksiyonê 2 pêserokê edebi u kùltürı dı zi cayê xü girota u zaf aktif zi wextê xü daya mesele yê edebiyatê Swedi. Pêserokê kı Karin bı redaksiyonı dı bi êy, nêyê:

- Clarté (Pêserokê no edebi u siyasi bi. Ser 1921 dı kı ame Uppsala, bı Clarté ya dest bı kar ke.)
- Spektrum 1931-1933..."Rengê Optikı". Na pêserokı, pêserokêno zaf gird biyo u no pêserokı dı hozanwanê Swêdi yê girdı ze Gunnar Ekelöf, Harry Martinson u Eyvind Johnson zi na redaksiyonı dı biyê. Nina piya rayê newe nişanê Swêdi day u rayê şar roşna kerdı u edebiyatê Swedi modernize kerdê.

1927 dı jew hondırawa yê Karin Clarté dı yeno çapkerdenı u no şıirê cı miyanê gencan dı rayê newe akeno, qandê mesele yê siyasi u mesele yê şexsi dı. Na şıiri qandê gencan beno isyan u serwerzayeni. A hondırawa kı Clarté dı ameyo neşır biyo, name yê cı no biyo "Rörelse" (Hereket). Karin Boye şıirê xü dı, daran kerd bi xü rê sembol. Qandê Karin dar, tari ra vıcyayena roci biyo,

Héyat u merdenı bi, girote biyayenı u serbestey biyo. 1941 dı menga Nisani dı, meytê cı bın ju darı dı vinenê. Vanê kı Karin, wuca dı serdara (qéfilyaya) merda. No vaten rašto. Labirê mesele tenya puk u serd nêbiyo. Karin Boye o şanı zaf dermanı werda, wašto xü bı no dermanana bıqşo. U bıni a darı dı kewta hewn... Yani Karin Boye héyatê xü ra écız biya. Dıma Karin Boye merena jew kıtabê cı yê nimçe mendaye vinenê. Nameyê a kitabı ”Sju döds synderna” (Héwt günayê merdenı). Karin Boye name yê no kıtabê xü, mitoloji yê Yunani ra girota.

Kıtabê cı

1. *Moln* (Mıj 1922)
2. *Gömda land* (Welato nımnaye 1924)
3. *Härdarna* (Adır 1927)
4. *För trädets skull* (Qandê darı 1935)
5. *Kris* (Kriz 1934)
6. *Kallocain* (Kallokam 1940)

Ay gamê bêveng paş mende

Goşdarey kena, hesêna Héyat firêno
her daim nıka bı süreta.
Ay gamê bêveng paş mende-
merd, a zi tı yê.

Verê tı zaf düri dı bi-
ez to tepıştê zaf bı eşqa.
Nıka, zey veri ez to nêfıkırêna,
nıka tı wuca dı rê.

Mergê hezkerde,
wuca dı miyanê qirina to dı esto
çiyêno zey teseli keno nerm:
tı persê çı çı kenê merdım gırd biyo
yan zi heme heyat ver şıyo!

Mergê hezkerde,
wuca dı miyanê qirina to dı esto
çiyêno wuni vınêra pak keno:
a kı zey pêyo het weşey u xırabey
veredanê tı tenyayey u akerde

Bê mı dı u vera mı destê to tepşa,
beno sakın hür u weş.
A weşey tı bar kenê bı gırdey a,
a xırabey tı kenê werdı.

Sanki tı mı ra çı waştê.
Jew hediye yê helbet tı wazenê:
jew ecêb klidê no werdı-
o kelimeyo no werdı ”e”.

E, e, mı waştê!
E, e, ez wazena!

Ez toxımê wüşkı vinaya
dıma gülover akerdi
ez yaşılê cı yê nêtari vinaya
çı wext inan xü dayê teber.

Çı ecêbo Héyat wuni nazik o
u asın ra qeyımtır o.
Rıhdê dınya ra ameyo teber
vına zi bêwêhêr o.

Bıhar wezeno nakıdê zıvıstani dı
o car kı, ez qefilya ya
ez tenya wazena bıvına, o wêhêrê Héyatı,
bêsileh...

Heşı dano

Êê, wuniyo hêş dano çı wext gülovero
nêakerde abenê
qandê çıçıyo o çax, bıhar qeleşey keno
qandê çıçıyo o çax germey a hesretey a ma
grêdanê bı serdey a tamê tüjey?
Qab bi gülovero nêakerde heme zimıstani
çıçıyo newe, zey qedıyayo u teqıyayo?
Êê, wuniyo hêş dano çı wext gülovero
nêakerde abenê
hêşı qandê çıçı beno gırd
u çiyê yeno girotenı.

Êê, zehmeto çı wext gülovero nêakerde kewnê
lerzayena terseya gran, bi yo bar
tepşeno xü bı darı dı, maseno, rıjêno-
graneya ina anceno cêr u senin inan xü tepşenê
zehmeto bêqerer biyayenı, tersey a u parçe
zehmeto naskerdena antenı hürey u serd
fına zi, nêşıyayenı u tenya lerzıyayenı
zehmeto waştênı vınderdış

baweriyê xû verdana érd ver lînganê to-
wuni Héyat gird beno.

Ez wazena luvîna

B1 sileh a, mîlî raşt u dorî dî tanqî
raşt şîya ser
labîrê b1 tersan a ame bi viraşteyeni
asîno dor dê mî
u eybey piya bi.

Ez wazena silehê xû berza
kardi u qalqani
o heme wûşkey a dijminatey
mî kerdî serd.

u waştên, kewno.

O wextana çax, her xırabo kes alikari nêkeno
zewqî qelîşêno miyanê yaqüt u mercanî dî
gülöver o nêakerde yê darî, zewq ra abêno,
zey miyanê yaküt u mercanî dî.

O çax tersey nêşeno xû tepşo,
miyanî jew bırıqyayenî dî kewno dıropê darî
vira kenê, senin inan tersay newey ra
vira kenê, senin inan tersay sefer kerden ra
jew saniye dî his kenê, baweriya xû gırdî dî
zey wüca dî dınya ameyo viraşteyeni.

Nûdem dî, ser 1992 Ajmor:1, pel 103-104

Edith Södergran
(1892-1923)

Qandê se serreyda ciwaneya ciwaneyî...

Edith Södergran ju nuştox u şaira Swêdiya. Roca 4 nisan 1892 dı ameya dinya u roca 24 hêzirani sera 1923 dı şiya héqeyda xü ser.

Emser (1992), se (100) sera şaira Swêdi Edith Södergran bi. Edith Södergran suka Rusya St Peterburg (Leningrad) dı 4 nisan 1892 ameya dinya. Piyê cı u maya cı Finland-Swêdi biyê u elaqa yê inan zi wuni wenden u nuştemi dı çinêbiyo. Maya Edith, cınyayê kêye biya u piyê cı zi nêcar biyo. Ser 1908 dı piyê Edith nêweşeya t.b.c (tüberkilos) ra mîreno u zey şıma zi zanê kî , tüberkilos o çaxana nêweşeya bê derman bi.

Çı çax piyê Edith mîreno, giraneya (barê) cı marda cı mil dı manena u maya cı Edith rişena mektebê do en weş. A mektebî, mektebêda en weştirê St Petersburgî (Leningradî) biyo. Serê dıma piyê cı şino rêhmet, Edith zi kewno senatoryum, bî nêweşeya tbc (tüberkilos). O çaxana Edith şiyês (16) serî biya.

1916 dı kitabê xü yê "Dikter" (şiri) neşir kena. Na kitaba cı dı, çend şirê ciyên meşur est biyo. A şirê cı zi, ser hêzkerdenî biya. Cayê Edith xrubê literatürê Swedi dı zaf gird u merdim şeno vaco kî literatürê Swêdi dı rayê newe bi. Bewnê se vano şairo gird Gunnar Ekelöf "*Zaf şairêda gird. Mırîşkêda bî rumet héyf bi ma ay defîn ke. Günayo ma ay defînê bını na êrdî ke. Na êrdî kî, zaf finî xü ser dî lej diyo. A malê nay êrdî nêbi.*" Nêy ra weştir kelime zi ez nêvinena...

Şirê xü dı Edith zaf hêzkerdenî ano kar. Ma nêy weş zanê kî hêyata cı dı qe kes çinê biyo. Labirê ez şena nêy vaca kî hêyata cı dı jew est bi. Merdim nêy şirê cı yê "Dagen svalnar" (Rojo honik beno) dı bivino. "*Nika ez ferq kena destanê cı yê girani ser qolê mı dî*" Eger enbazê cı nêbyayê Edith nêşayê nêy qiseyê xaseki binuşnayê.

1917 dı Sowyet dı inqılab bî u komünisti serdemey giroti bin qontrolê xü (xü dest) u serdemê Sowyeti zi Lenin bî. O çaxana Edith u maya cı Leningradî biyê. O wextî, Sowyeti dı vêşaney u nêweşey bol biyo. Labirê Edith fina zi qin (inan) bî hêyat keno u ser hêzar u newsey u hêştêsî dı (1918) kitabê cı yê "*Septemberlyran*" (Lyrayê 'Kemanê' iloni) Lyra: Nameyê jew instrümentê no. 1920 dı zi kitabê xü yê "*Sista framtidens skugga*" (Sersiya wextê qedyayena vernî) nuşneno.

Ser 1955 dı zi enbazê cı Hagar Olsson dest nuşteyê (mektübê) cı miyanê kitabê xü dı ano pêser u neşır keno. Nameyê kıtaberda Olsson no biyo "Ediths Brev" (Dest nuşteyê Edithi). Nuştoxêno Swêdi (Ernst Brunner) kı ser héyata Edith doktorey kerdo, nıka héyata cı miyanê kitabê xü dı ano pêser. Labırê heta nıka nameyê kıtabı cı eşkere nêbiyo. Edith Södergran, dıma kitabê Nietzsche zaf etki yê Zerdeşti u Nietzsche maneno. Nuştoxêno ê bin zi kı ser Edith tesir kerdo, Rudolf Steinero. Çiyê zaf écêb esto kı o zi noyo; zaf Nuştoxê Swêdi u Awrupi bin tesirê Zerdeşt mendo. Tabi kı no zi bı kitabê Nietzsche ya ameyo sinasnayenı. Héta Hitler zi nêy vano u idoloji yê xü dı ano kar.

Ser 1923 dı, hiriso ju (31) sere kêyneka xasek, şairêda gırd u héyat hézkerdox Edith Södergran suka Karelska dı, nezdi yê kêye u érdandê ina serıdı, ay defın kenê. Zey Gunnar Ekelöf vano "*Tı malê nêy érdan nêbi, na érđı kı, zaf finı xü ser dı lej diyo*" U raşto. Şairêna wuni hümanist, senin beno kı êy érđı ay qebul ke....

Kıtabê cı

- Dikter 1916
- Septemberlyran 1918
- Rosenaltaret 1919
- Brokiga iakttagelser 1919
- Framtidens skugga 1920
- Tankar om Naturen 1920
- Landet som icke är 1925 (redakte u nhadire kerdox: Hagar Olsson)

Rojo honik beno

-1-

Rojo honik beno pêhetı şanı dı
destê mı ra bışmı germey
germeya guniya destê mı zeydê wesaro
destê mı tepşı, tepşı qolê mino sıpe
tepşı hêstreteya narineyda qolincê mı...
His kerdenı hême çira weştıro
tenya jew şanı, jew şanı zeydê nêya
sereyê to yê giran, ser sineyê mı dı.

-2-

Tı eşt, güla sura sinayênda xü
mabêno çipandê mino sıpe
ez tepşena destanê xü yê germi
güla sura sinayenda to, o yo beno wuşkı
tı çımê serdı, wêhêr benê hême çirê
ez êy çalmey gina, kı tı danê mı
bı êya sereyê mı yeno cêr, ser zerida mı...

-3-

heta nıka, ewro, no jew fino,
ez wêhêrê xü vinena
wuni bı xofa lerziyaya u
finêdı mı êy naskerd
nıka ez ferq kena destanê cı yê girani
ser qoldê mı
ka kotidıro, zey zingıla huwatena
mıno kêynekey
ka serbetseteya mino cınek biyayenda mı
u qandê çıçı dêsi viraştê çorşman dê seredê mı
nıka destanê ciyê giran, canê mino
lerzyaye tepşeno -germ-
vengê wuşkeya rastey, yeno nıka mı rê
verniyê mino nazik, hewinê mino nazik.

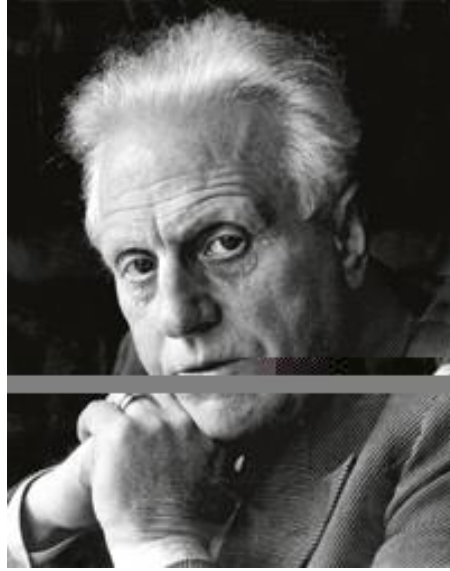
-4-

Tı vılıkê gêyra
u meyweyê di.
Tı piyarê gêyray
u tı dengızê di.
Tı ju cını gêyray
u tı rihê di.

Ez

Ez macirê no welata,
wuni werdi ca giroto,
zey bın giraneya dengız dı
rojo o yo çım şıkmeno zere,
şewqê cı zeydê helqeya
u hawa xij beno mabênê ingıştandê mı ra
merdekê mı rê va, tı êsir ameya dınya
u tiya dı suretê nasi çinyê.
Ez si biya, o kı eştê bını dengızı
ez meywa biya, o kı girano qandê gılê xü
tiya dı o yo derg biya ser vengeya
hemberê kokı darı dı
senin şıra corê darı, kı wuca ra merdım xij beno
wuca dı pêvinenê inan çalmey hêli hêli kenê
wuca dı wazena roşa u bewna teber
dıma mıjı kı vicêno, welatê mı ra...

Nûdem dı, ser 1992 Amor:2, pel 97-98-99-100

1951 dı xeleta Nobel.

Pär Lagerkvist
(1891-1974)

Érd, asmên u miyanê pesimizm dı, realizm

Pär Lagerkvist ju nuştox u şairê Swêdiyo. Ser 1891 dı suka Swêd, Växjö dı ameyo dinya. Sera 1974 dı menga 11 temuzi dı Stockholm dı şino héqeyda xü ser.

Wextê Pär Lagerkvist u héyatê cı qıym kerdo kı 36 kitabı binuşno. Nuştox Pär Lagerkvist wextê xü yê ciwaney u qıymet dayo qandê nuştoxey u tenya hondirawa nê, istaniki, reji u çiyê kı o cüwayo ina nuşnayo (anılar).

Pär Lagerkvist ser 1891 dı suka İsveç, Växjö dı ameyo dinya. Suka xü dı heta 1910 mekteb wanayo u 1911-12 dı zi Uppsala dı wendên dewam kerdo. Dıma ser 1920 dı Lagerkvist, Danimarka, Fransa u İtalya dı mendo u wucana dı ser edebiyat u zagon ihtisas kerdo. Dıma sêyhet u gêyren, paştı ameyo İsveç u dest bı nuşê xü kerdo. Bı şiirê xü Swêdi rayê (ekolê) newe akerdo. Hozanwan, hondirawayên xü dı érd u asmên (ézman), realizm u pesimizm bı hostatetey ardo kar.

Lagerkvist ser 1928 dı xeleta "de nos" (êy newınan) giroto. Ser 1940 dı kewto "Svenska akademien" (Akademiyê Swêd) yani biyo endamê akademiye. Ser 1941 dı zi Göteborg dı doktorey giroto. Ser 1951 dı zi Xelatê Nobeli dıma Selma Lagerlêf 1909, Verner von Heidenstam u dıma Erik Axel Karlfeld Xelatê Nobeli giroto. Bı no xeleta qıymetêno zaf gird dayê Lagerkvist. Nuşê nuştoxi dı, dıramatik, pesimizm, sembol u érd u asmên (ézman) cay ginê. Bı taybeti lej u xırabêy a wextê xü ardo zıman, nuşên xü dı.

Kıtabê cı

1. Människor "İnsani (merdimi) 1912" İstaniki
2. Två sagor om livet "Heqdê héyatı dı dıdı istaniki 1913" İstaniki
3. Ordkonst och bildkonst "Konstê kelime u konstê suretı 1913"
4. Motiv "Şekıl 1914" Hondirawa
5. Järn och Människor "Asın u İnsani (merdimi) 1915"
6. Ångest "Pışmaney 1916" Hondiraway
7. Sista Människan "İnsan (merdim)ı peyneyin 1917"

8. Kaos "Qaos 1919"
9. Det eviga leendet "A hıweyışa bê dım 1920"
10. Den lyckliges väg "Raya, a kı kefwêşo 1921"
11. Den osynliga "A kı nino vinayış 1923"
12. Onda sagor "İstaniki xırabı 1924"
13. Gäst hos verkligheten "Kêyê rastey dı meymaney 1925"
14. Hjärtats sånger "Dêri ê zeri) 1926"
15. Vid lägereld "Hetı adırê qampı 1932"
16. Genius "Genius 1937"
17. Sång och Strid "Dêr u lej 1940"
18. Hemmet och Stjärnan "Kêye u sîtêrk 1942"
19. Aftonland "Welatê şanı 1953"
20. Dikter "Şiir 1965"

Mı tenya nêy kıtabanê cı nuşna xeyrê nêy 16 kitabê nuştoxi estê.

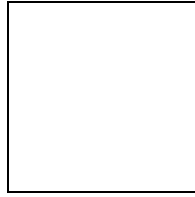
Tersayem, tersayem beno mirasê mı

Tersyayeni, tersyayeni beno mirasê mı,
dırbetê qırıkê mino,
qirinê qelbê mino miyanê dınya dı.
Nıka wuşk beno kefê asmên (ézman)i
miyanê destê hovda şanı dı,
nıka daristani perenê,
u reqeya serê koyan
wuni qısıro vernida
xü ant qantırmayê asmên (ézman)i dı.
Çı wuşko heme çi,
çı req biyo, siyah u vınderde!

Ez bı destana geyrena miyanı nimtarida oda dı
ez his kena tujeja aliyê koy telida mı dı,
ez çırnena destanê mino hetı cora akerde
bı guniya veri qeşa tepıştaye
pineyê mıjı asmên (ézman)ı.

Ax, nenukê mı ancana bı telida xü ra,
destanê mı çırnena ez kena dırbetın, teweno
ver koyan u daristanıkı biyo siyah,
verê siyahıya asinê asmên (ézman)ı
u ver erdo serdı!

Tersyayeni, tersyayeni beno mirasê mı,
dırbetê qırıkê min o,
qirinê qelbê mino, miyanê dınya dı.

Göran Sonnevi
(1939-....)

Şair u Propaganda

Göran Sonnevi ju nuştox u şairê Swêdiyo. Ser 1939 dî suka Swêd (Îsveç) Lund dî ameyo dinya.

Şairêno militan, rojnemewan, nuştox, propagandist, ver nêçarey, ver nêhéqey u ver emperyalizim neferêno Marxist bî vengê xü yê qirina, hetê karkari (karwani) u Şiirên xü dî zi realist, modernist u wext, roj u rewş ardê kar.

Çi wext merdım şiirê Sonnevi waneno wuca dî merdım nêy zaf weş vineno kî Sonnevi zaf car stil u karkterê Şiir virnayo. No zi, mı rê stilê Nazim Hikmet ano mı viri. Qandê kî çî wext merdım hondırawa yê Hikmet waneno wuca dî zi merdım ver emperyalizim, ver feqirey, ver lej u qandê Marxsizim hondırawa vineno. Kelimeyê u ziwane ina ciyayo, labirê karekter zey pêyayo. No zi, yani no stilê Sonnevi, Sonnevi bî xü form kerdo. U Sonnevi bî no stilê xü ya literatürê Swedi dî tenya yo. Şiirê Sonnevi dî merdım Cezayir, Vietnam, Kuba, Nikaragua, Çin welatanê ê.b (êy bini) êşi u zeri weşey vineno. Göran Sonnevi, Swed dî suka telebeyan Lund dî ameyo dinya. Piyê cî mîdur biyo u no qandê Göran Sonnevi biyo sedemê xü resnayenî. Sonevi xü resnayo u ravey şiyoy.

Sonnevi, zeki mı cordî va ”Sonnevi xü resnayo” no xü mekteb dî zi mîsnayo. Filozofî, mektebê kîtabxane qedando u dima zi biyo nuştox.

Sonnevi nêy mîjani (xelati) girato;

- [Xelata Carl Emil Englund](#) 1971.
- [Xelata Bellmani](#) u xelata rojnamaye Svenska Dagbaladet ” SvD” (Xezeteyê Swêdi) 1979.

Kitabê ci;

1. Outfört (Niyameyo viraştenî) 1961.
2. Abstrakta Dikter (Şiirê bê raştey) 1963.
3. Ingrep-Modeller (Modêlê-Midehale kerdenî) 1965.
4. Och Nu! (U Nika!) 1967.
5. Det Gäller Oss (Ma Eleqe Keno) 1959-1968.
6. Det Måste Gå (Gerek bibo) 1970.
7. Det Oavslutade Språket (Zıwano kî Nêqedyayo) -72.
8. Dikter (Şiiri) 1959-1972.
9. Det Omöjliga (O kî Nêbeno) 1975.
10. Språk; Verktyg; Eld (Ziwan; Alet; Adır) 1979
11. Små Klanger (Vengê Werdi) 1981.
12. Dikter Utan Ordning (Şiirê Bê Duzeni) -83.

Nêy hême kîtabên cî mı newendo. Labirê imkan kewt destê mı u mı nêy kîtaban ra Şiir wendi. U ninan ra hirê hébi zi mı tiya dî açarnayo Zazaki. Sonnevi nika héyat dî ro u Îsveç dî jiyêno u şairê Ê zi, ê wextê newe yo. Yani şeno vaco şairêno ”Newe”.

Qandê Viet-Congî

Mı vat, ma tiya dı rê
Swêd dı...
Ma nêşenê endamê hereketê nê bibê
zey şeno pak bikero ina
êyê, wuni her tim kişenê
welatê şıma dı.
Ez bawer kena rašto,
ma geleno wuniyê
piya qetilanê şımaya jew federasyonu dı rê
nêy zi, zanê şıma.
Gerek çinyo zaf vateni rê
no hember dı, çiçi ma şenê bikerê
-xrubi izole biyê çen hêzariyê
zey çiyana, mayê meş kenê miyanê Stockholmi
dı.
1967 ê Nisani dı
no meşê ma qandê yarametey
lejê şımayo.
Jew rayna dı zi esto
qandê merdım yarametey şıma, lejê şıma bikero
welatê ma dı.
Ma şenê xebat bikerê qandê,
federasyonê virazê
u no zi tenya waştênê şıma,
yarametey şımaya yeno viraştayeni.
Ma wuniyê,
ma nêşenê yarametey şıma bikerê bı sileha,
tenya,
tayin, bı şımaya bê.
Perey, infermasyon, pirotestoyana.
Bê şıma ma...
Kampan dı ver emperyalê inayê
o k1, k1 ma hemina kişeno.

Akerdeyo

Zey miyanê awê no hazır
siyê xınikênê,
her tim kewnê bini.

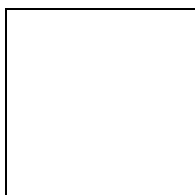
Tiya dı ez şena perskera
kamcin awı?
Kamcin siy?
U tiya dı ro helyayenê, werdi werdi.

Dıma tenya no maneno
hazır biyayeni, xiniyayeni, werdi werdi.

Sureti miyanê fayizê yazılê

Senin payiz nermık nermık virazêno
u şewqê roji
giran giran şewqêno mabênê tari da pelan ra

wucadiro dari
vinderde, wêhêrê wextano.
-Miyan ra-
şewqêno wuni akerde, meywan bı dari dı.
U qe cayê cı zi akerde niyo, nêqedyayo

Lars Norén
(1944.....)

Nuştox u heyalê ci...

Lars Norén ju nuştox u şairê Swêdiyo. 1944 dı suka İsveç, Stockholm dı ameyo dinya. Piyê cı şefxarson biyo. Norén xü dayo şairey u zaf şiir u kitabê ci neşir biyê.

Kamcin nuştox wêhêrê fantazi (heyal) niyo? Veradê Nuştox kamcin insan wêhêrê heyal u hewnı niyo? Nuştoxı Lars Norén zi şiirên xü dı no heyal u hewn dano reqs dayenı. Merdim suret, heyalê sadisti, sex heme çi akerde ber çım vineno. Noyo kı Lars Norén keno şairê newe u cırê şeklêno newe dano. Qandê coyo kı merdim şeno vaco Norén süryalistê wextê neweyê Swêdiyo.

Lars Norén 1944 dı suka İsveç, Stockholm dı ameyo dinya. Piyê cı şefxarson biyo. Norén xü dayo şairey u zaf şiir u kitabı çap kerdo. U qandê şiirên xü xılati giroto. Nêy xılati nayê;

- 1. Ser 1969 dı xelata Carl-Emil Britanya Girde.
- 2. Ser 1980 dı xelata De nios pris "Xelata newêna"

Mı cordı nêy nuşna u va Lars Norén Nuştoxêno süryalisto. O ser rayê Henri Michaux u Raymond Rausell şino u ilhamê xü inara giroto, yanzi bın tesirê ina mendo. Qandê coyo kı merdim şiirên cı dı süryalizim ze şeridê filmi ver çımanê xü vineno.

Lars Norén tenya şair niyo. O piyes nuşneno merdim şeno vaco, o bı piyesê xü ya zi şiyo ravey. Piyesê cı televizyonê İsveç dı ameyo kaykerdenı u teberdê İsveç dı zi piyesê cı dayê kaykerdenı bı nêya o zi xü zaf berdo avêr (ravey).

Kitabê ci

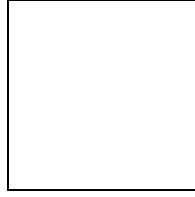
Ma va Lars Norén zaf kitabê şiir nuşnayo u mı vira kerd kı namey nêy kitabê bınışna. Nameyê kitabânê nuştoxı nêyê;

- 1963 dı Syrener, snö (Leylaq, vewır).
- 1964 dı De verbala resterna av en bildprakt som för går (Ay qıseyên weşi kı vernida suretê vını bıbiyayenı ra bımanê)
- 1965 dı Inledning nr 2 till schizz (Dest pêkerdena amor 2 ta şizz)
- 1966 dı Encyklopedi (Ensiklopedi)
- 1968 dı Stupor (Hertim)
- 1969 dı Revolver (Loxli)
- 1972 dı Viltspelar (Éyneyê xozı)
- 1973 dı Kung Jag och andra dikter (Qıral Ez u şiirê ay bini)
- 1974 dı Dagliga och nattliga dikter (Hondırawayê rojan u şanan)
- 1976 dı Dagbok agusti-oktober 1975 (Defterê rocnuştış tebax-payızê verên)
- 1978 dı Order (Emır)
- 1979 dı Murlod (Duwarê raştı)
- 1979 dı Den ofullbordade stjärnan (A estareyê nimçe mendaye)

Bê şîir pjiyêsê Lars Norén zi estê heta nîka hirê (3) piyêsê cı tebera (teber dı sînoranê İsveç dı) İsveç u Swêdi ameyo kaykerdenı. Yani Lars Norén bı piyêsê xü ya daha zaf yeno naskerdış.

Parçe yê werdi, ilam

Piya bicüwo
vano, tersı
o kî bê veng...vındı
serı şewq, zey bîko
berzo sureti, hemver
duvar, çiti... jewê
germey herdı zi bı mazatê Brandenburg u
Arizona...vındı u bicüwo bı jewına
bı car resinasyonu , zey kî
tersı, durı dı niyo
mergı, vına zi
raşt newe biyo, heme
protestoyan miyanı dı bı ina ra jew newe
qandı rojı sosyalisti
heme...kî
raştay, wuni
o oyo, zey bîko
miyan dı bı meşo
rojı, miyan dı
goştê ma, pey ay dı
bê veng...Varanı
nê şıweno
nêwerzaneno merdenı, ema
ez nuşnena, his kena
tı, ez
ma teqriben heme jiyênê
wextı, dewlemendo zey jewın
maleykey, u xü bawer kerdenı
zey jew amipi , yanzi
bı êkıs...Ez
nuşnena ha herdı
peryayenı dı u
nimçe rakewte serê inan dı
siya biyaye u bı şewqa
veradano...dima
a hema hema bê teqet
kî bicüwê pêhetı.

Bengt Anderberg
(1920-....)

Idalistê mehkumê tenya biyayeni

Bengt Anderberg ju nuştox u şairê Swêdiyo. Ser 1920 dı suka İsveç Göteborg (girdey dı suk da didın o) dı yeno dinya. Piyê cı redaktorê ju pêseroki biyo.

Bengt Anderberg rê vanê; "idalistê kî xü mehküm kerdo tenya biyayeni". Şiirên cı dı ez bî xü çiyê wuni nêvinena. Qandê kî; o şîirên xü dı fantasi u heyalê xü keno pêmiyan u inara zi tam dano heyatı. Hozan bî xü şîirên xü dı romantizim zaf ano kar. No zi beno taybeti malê cı. Şiirê hozanı dı hisên heyatı, realizmê rewşê hinsanê vicêno hol.

Bengt Anderberg ser 1920 dı suka İsveç Göteborg (girdey dı suk da didın o) dı yeno dinya. Piyê cı redaktor biyo. O no zi etkiyêno zaf mühim biyo Yani merdım şeno vaco kî şopdı piyê xü dı dom kerdo. Bengt Anderberg rê vanê; "naturromantiker" u bî hay (bî zanisti) anti-entelektüel. Bewnê sevano Anderberg "Idolojiyan merd u insani mehkumê tenya biyayeni yê".

Bengt Anderberg, tenya şîir u roman nênuşnayo. Qandê radio piyes u dirama nuşnayo hemver lej, bîndestey u dijminay. Anderberg, xezteyê pornografi u zey nuştoxi pornograf (çiyên akerde u tazi) u hêzkeredenı zi yeno sînasnayeni. La çiyê esto kî, romanên Anderberg diha mühim ca giroto u diha vêşî resayo wendoxanê xü. Nuştoxi 18 hêyşdês kitabı nuşnayo 4 hêbi şîir, 2 roman u ay bini zi istaniki yê.

Kitabê cı

- 1- En kväll om våren (Şanêno ser bîharı) 1945 I.
- 2- Fanny (Fanny) 1946 R.
- 3- Fåglar (Mırıçiki) 1946 H.
- 4- Nisse bortom (Dimê Nisse) 1946 R.
- 5- Kristoffer (Kristoffer) 1947 H.
- 6- Kain (Kain) 1948 R.
- 7- Den känslofulle vargen (A vergı kî bî héza ful o) 1952 H.
- 8- En äldre herre i glasögon (Merdimêno kal bî verçımıkai) 1971 H.

Ez gerek nêvinena kitabê [nuştoxi](#) hémına bînuşna. Na kitabani kî mı tiya dı nuşna, kitabê çiyê heri mühimi yê. En mühim [kitabê](#) (romanê) ci yê "Kain" 1948 dı rexne u kaosêno zaf gird [İsveç](#) dı peyda kerdo.

nêy müjfanı (xelatı) girato;

- Svenska Dagbladets litteraturpris 1946
- Ferlinpriset 1979
- John Landquists pris 1993

Şîrê sinayem (hêz)

Mı kefwêş bıkı, no şani tari dı
mı kefwêş bıkı bewnayîşê to dı.

Ez wazena bıvina senin çımanê to bıriqênê
ez wazena wuca dı, ca bigira

Mı kefwêş bıkı, bı dest u porên xü ya
o yo, ez wazena his bıkera.

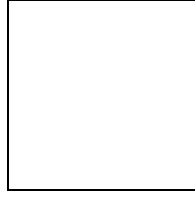
Qandê bar, êş wuni zaf esto kı
weşey ra çiyê nêmend bın bari dı.

Qe çiyê nêmend pırkero mabênê
ingîştê qelaw u ingîştê îşaretı
çı wext goşê to ancena.

Kalopir

Kalopirı roşeno miyanı rojı dı u qefilêno
kixeno wuni ecızyaye tenya bı sereyê xü
destê êy wuni keaniyê zeydê darana
miyanê ruçıkê cı dı şabi pirheboki roşê.

Cayê dı duri dınya dı
quwetê cı nıka lıwêno
cayê dı bıriqêno
bıriqêno hıwatenı êyê cıwaney.

Maria Wine
(1912-2003)

Hêzkerdem u Şiir

Maria Wine ju nuştox u şaira Swêdiya. Suka Danimarka Köpenhamn dî roşena (cûwêna). Menga 8 temuzi sera 1912 dî yena dinya. Maria Wine ser 2003 menga 22 nisanî dî (22 nisan 2003) şî heqeyda xû ser.

Senin merdım bî şîira hêz keno? Yanzi şeno hêz bikero? Nê persi zaf mühimiyê. Co kî merdım eger wazeno çiyê veco verçıman gerek merdım ser êy dî zi kar bikero. Şiir taybeti hisê hinsana no. Yani insan hisê xû bî zıwanê no felsefî wazeno biyaro kar. Yanzi wazeno formilêno newe bıdo qıseyê xû. Formilê newe, felsefeyê newe u qıseyê newe zi helbet şîirê. Şiir, zeydê ıstanıka niyo u zeydê raman a zi niyo. Şiir şehwet, cesaret, ser gıraney u fikrê huri dano merdım. Bî no fikrên huri merdım tesir ser hinsana keno.

Maria Wine zi hisê xû, bî zıwanê no zengin u felsefî veceno hol u çımanê ma vernî. Raşti mı bî xû çı wext şîirê ay, Karin Boye, Edith Södergren u Anna Maria Lenngren wanena inan dî hisêno germ u hu vinena. Taybeti, şîirên Anna Maria Lenngren u Maria Wine zey pêyayo. Ez şena vaca kî şîirê no hozanan nêşena pêra bî abırna.

Maria Wine, ser 1912 dî suka Danimarka Köpenhamn dî 8 temuz 1912 yeno dinya. Dıma qandê karê piyê cı İsveç dî ca benê. Wine bî serê xû yê werdi kewno kêyê qeçekê bêkesa. No zi ser êy dî tesirêno zaf gırd bi. Wine hisê xû, tenya biyayenê xû, tersê xû, bî zıwana nê, bî nuşa va. Helbet no zi wuni rehet niyo. Gerek merdım dinya bî çımên nuş bıvino u a hisan bî nêya formile bikero bî fantasiyê xû. Maria Wine zi nina şîir yê xû dî formile keno u bî zıwanê xû yê xurta ninarê suretê newe vırazeno.

Maria Wine ser 1936 dî hozanê gırd, hozanê proleter bî Artur Lundkvist a zewicêno u beno helalê êy. Labirê, Maria Wine bın tesirê Artur Lundkvist nê mendo u nêmaneno. A zıwanê xû yê nuşî, bî hisê xû yê felsefîk dano pêmiyan u ninara şîirên xû veceno hol. Bewnê sevanê qandê Wine "Dinya ya ay fantasi, dinya ya ay ê hewnayo". Taybeti ez bî xû wuni nêvinena. Qandê kî, şîir bê fantasi, bê hewın u bê şewga hêzkerdenı nino nuşnayenı. Heyat bî xû fantasiyo.

Nêy müjgani (xelati) qırotı;

1. Müjganeya Bellman 1976
2. Müjganeya Ferlin 1985
3. Müjganeya Gustaf Fröding 1998

Kıtabê ci

4. Vinden ur mörkret (Va yı miyanê tarira) 1943
5. Naken som ljuset (Bê çına zey şewqıya) 1945
6. Feberfötter (Lınganê bı adır) 1947
7. Ring i ring (Helqa miyanê helqa) 1948

8. Född med svart segel (Biyo bı yêlkenı siyah) 1950
9. Stenens källa (Cayê k1 si ameyo) 1954
10. Skönhet och död (Weşey u merdenı) 1959
11. Där skönheten tigger sitt bröd (Wuca k1 weşey parse keno nanê xü) 1970
12. Djurkrets (Çorşme heywanı) 1971
13. Vredens och kärlekens hand (Destê hézkerden u nefretı) 1973
14. Svårmodets mod (Camerdeya deprasyonu) 1977
15. Tala! Jag lyssnar (Qıse k1! Ez goşdarey kena) 1978
16. Lövsus i moll (Vengê pelê dari miyanı ewır dı) 1979
17. Under höstens stjärnor (Bını stêrkı payızı dı) 1982

Xeyrê nêy kıtabanê ciyê şiiri Maria Wine, 12 kitabê bini zi nuşnaya. Nina ıstanıki u romani yê.

Ver awı dı

Ver awı dı remenê bê çına kereyê* cıya
zeydê mırıçıkê gırdı sıpe;
porê ina vırêno bı vaya
şewqêno miyanê rojı dı zeydê zıwani adırı
qıseyê ina u hıwetışê ina vını beno
miyanê vengê pelê dengızı dı.

Dengızı hazıro bigiro bı xü ya nêy
mırıçikanê xaseki,
dalpayê kefi pelı dengızı zey mine** yê masey
zeliqêno bedenê inayê bêçına
putê ziwer bı alawa adırı xü erzenê
dengızı miyan
leşı benê siya, alawı rakewnê.
Dengız bı nêya iqtidarê xü mısno ma rê.

*Kere: Sürü

**Mine: Pul (mineyê masey: balıgın pulu)

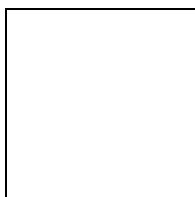
Hézkerden a mı reseno

Hézkerdena mı reseno welat
peyniyê heme sınoran
miyanê wextê, peyniyê hemın wextı.
Hézkerdena mı reseno miyanê newalê
meşeyan dı
miyanê érdanê çolı k1 bê awı yê
Hézkerdena mı güloverı dano çı wext
mergi xü derg keno serı dı.

Hézkerdena mı şımêno awı k1 rıjêno héyati ra,
şımêno birê huri tenyayeni ra.
Hézkerdena mı isreét keno meşeyanê bêvengı dı
bını derya yê bê pêyniyê yaşılê érd dı.
Hézkerdena mı qevılêno çı wext aşmi
xü derg keno serı dı,
deri keno tenya miyanê wextê bêbını piyari.

Hézkerdena mı reseno welat
peyniyê heme sınoran,
miyanê wextê, peyniyê hémin wextı.

NOT: Maria Wine ser 2003 menga 22 nisanı dı (22 nisan 2003) şi heqeyda xü ser

Elisabeth RYNELL

(1954.....)

Vaten zi goşt wenê

Elisabeth Rynell ju nuştox u şaira Swêdiya. Ser 1954 dî suka [Îsveç](#) dî suka [Stockholm](#) dî maya xû ra biya u çimê xû ze qeçekê da didîni akerdê weşey u nêweşeya dinya.

Vaten, [kelime](#) pênuştayê cî dî weriştî ser lîngan. Verê merdîm vano belkî nuştayê Elisabeth Rynell, [şiir](#)ê cî bêtamî. Labirê, çî wext merdîm tayn wextê xû bîdo u bî bêvengeya şanî dî, bî tersanê xû ya, bî kêwweşeya xû ya u bî [musikêno](#) klasik bî vengêno nîzîm goşdarey keno, o çax wuca dî merdîm Elisabeth Rynell vineno. Ger e merdîm ze wane [şiir](#) bî tamêno şarabî keana, ze kî merdîm vîrarê jewî dî xewirêno (xû ra şîno) bî a tama bîwano. Co kî şiir meqaleyê [xezete](#), reklamî çîna, sewa niyo. Şiir hêrsê merdîm dî, bîriqayena rojî u şewqo. Qandê coyo kî ger e merdîm bîzanîbo, merdîm çî waneno. Ze [nuştoxî](#) Elisabeth Rynell vatenê rê goşt dano werdenî. Bî nêya [şiir](#) çiyêno mühim veceno hol. O zi noyo kî bî [kelime](#) u vatenê xû ma zeryayê insana şîknenê.

jag kan intyga

att orden

också köttätare

att de har svarta tänder...

ez şena bîda qanîtkerdenî

kî vatenu

zi goşt wenê

kî ina wêhêrê dîndanê siyayê...

Vaten senin goş veno? Şîmayê persbikerê; vaten zeydê fişînga canê merdîm tewnenî dîma zi rîhê merdîm werdi werdi lime lime keno, zeryayê dostan u merdîma şîknenî qandê coyo kî Rynell vano; vaten zi goşt weno. Labirê tenya vatenê xîrab çînyo. Vatenê weşîzi estê kî inazî goşt wenê. Gecêno 16-17 serê kêynekêno vano tî çî weşê no çî aliyê pîskolojîk zi bîbo êy serdî etkiyêno gîrd keno. Genc beno diwane, xû ra hêz keno u hewnê xû do oyo her tîm a kêynek bîfîkîryo. Mesela ma vacê rojê a kêynek kêyê xû wucara berdê sukna bin. Çîçî biro sereyê o gencî? Helbet o ecîz bo heyatîra u weşeya heyetî ra. Se bî kelîmeyêno weş gencî kerd nêweş goştê cî, cî sera helya genc bî nêweş. Bewnê vatenêno weş zi goşt werd.

Mî waşt heyatê Rynell bînuşna labirê derheqdê êy mî meteryalê teze u rînd nêdî. Qandê coy mî tîlêfon gîrot xû destî u mî ay gêyra. Mî waşt derheqdê ay tay wahêrê infirmasyon bîba u kitabê xû dî ayrê u şiirê ayrê ca bîda. Nêy infirmasyonî kî mî ayra gîrotî, ina cêr dî nuşnena.

Elisabeth Rynell ser 1954 dî suka Swêd dî suka Stockholm dî maya xû ra biyo u çîmanê xû akerdo weşêya u nêweşêya dinya. Çîmanê xû, famîlyeyê xû dî ze qeçekêno didîni akerda dinya. Piyê Elisabeth Rynell profesorê zîwanê îngîlîzî u maya cî zi nêweşxane dî hemşîre biyo. Labirê çî wext mî cîra pers kerd kamcî mekteb qedêynaya, dîma persê mî Elisabeth Rynell bêveng mend u solîxê xû gîrot u bî vengêno melaim va; "Ez hêta lîse didî mekteb wend u dîma mî mekteb ra fek verada. Mî fam kerdî kî, ez wahêrê mekteb u wendenî niya." Rynell wextêno derg Stockholm dî maneno. Dîma bî merdekê xû ya (mêrdekê cî xexteciye radîo biyo "Radiojournalist") Delsbo dî vila ginê u kêyeyê xû bar kenê wuca. Ser 1979 dî zewaç keno u na zewaceya cî ra didî qeçekê cî benê. Nêy qeçekan ra jew kêynek a u abîn zi lacek o. Lacek 13 u kêynek zi 10 sereya. Ser 1987 dî mêrdekê cî mîreno u Elisabeth Rynell o wext ra hêta nîka bî qeçekanê xû ya piya maneno u qeçekanê xû ser

pilix niyana. Elisabeth Rynell 7 (hewt) seri yo bî sereyê xû Delsbo dî miyanê mêşan (orman) dî vilayê xû dî manena. Heyatê xû, wextê xû yê gencey (cîwendox) dana qandê qeçekanê xû u qandê kıtabanê xû. Rynell nıka ser romanê kar kena a roman zi wextêno kılm dî bî kewo destê wendoxê Swêdi. Rynell çiyêno taybeti zıwanê xû yê şîir dî vıraştı kî heta nıka kes nêy çî nêvıraştı, o zi noyo kî; Rynell bî kelimayana şîirên xû dî kaykeno. Kelimay yenê vırnayış şeklêno newe ginê u bî no şeklêno newe, manayê newe zi dano şîiranê xû u kelimeyandê xû.

Mı şîirên Rynelli dî etkiyê Edith Södergran zaf vinaya u mı no çî meraq ke u cı ra pers kerd;

-Elisabeth, ez şîirên to dî zaf şeklê, formê Edith Södergran vinena. Hêta nıka kes tora nêy çiy pers kerdı.

-Wuniyo... Raştı... Tesirê Edith Södergran mı ser dî zaf biyo. Labırê mı bî xû stil u formê xû peyda kerd. Formê Rynell peyda kerd. Qandê kî Edith, tenya hêşı u derdi nuşnaya. Ê mı dî wuni niyo. Mesela Faruk, mı hêş, hesretey şîirên to dî zi dî. Şîirên to dî zi formê Edith Södergran esto. Labırê, ê to nıp u neweyo. Qandê kî to paştı kûltürê to esto u tı o kûltür u ê ma anê pêhet u inara çiyê newe vecenê hol. No zi beno formê Faruki..."

Kıtabê ci

1. Lyrsvit m.m. gnäl (Perdeyê lyra m.m mızımız) 1975
2. Veta hut (Zanabiyayena arsizey) 1979
3. Onda dikter (Şîirê xırabi) 1980
4. Humanismens seger (Serkewtena hümanizım) 1982 5- Sorgvingessng (Kılamê Perê kederı) 1985
6. Sjuk Fågel (Mırıçikê nêweş) 1988
7. En berättelse om Loka (Jew vateni der-heqdê Loka) 1990
8. Nattliga samtal (Qıseyê şanı) 1990
9. Öcken vandrare (Gêyrokê çolı) 1993

Nêy müjgani (xelati) şırota;

- Müjganeya Xezeta VI (Tidningen VI:s litteraturpris) 1997
- Müjganeya xezeta Aftonbladet (Aftonbladets litteraturpris) 1997
- Müjganeya romani ê Radiyo Swêd (Sveriges Radios Romanpris) 1998
- Müjganeya literatürê Sendıqa TCO (TCO:s litteraturpris) 2003
- Müjganeya Aniara (Aniara-priset) 2004

Aşmi

Newe vınderdo aşmi cordı.
raşt nime
jewı ay cıkerdo
bı kardiya

Aşmi dıdı yo
jew tari jew şewqın
nimçeyên

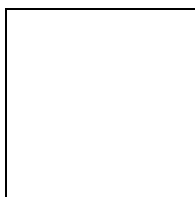
Newe fam kena a aşmiya siyah
hêşı dano vernida tari dı
a gürmêno
zey hemın zey dırbeto

Miyanê şewqa rojı dı vinena ez
dı nima aşmiyê veşate
u griyêi şopda şêytanok
vernida ay şini dı.
rengê welını

A bêvengey

A bêvengeyı
çı wext vewr hêlbeno cêr
u çiyêno zaf kean
merd
a bêvengeyı
a kı ez vana

Ay wextı filizi qısey kenê
vengêno
wuni fesis u tuj
u érdı bêlerzi
u aşmi vela biyo teberı
bı nazikaniya xü ema nezdiy
şıt.

August Strindberg
(1849-1912)

Strindberg, Drama u natürrealizim

August Strindberg (1849-1912) yew nuskar u şairê Swêdij biyo. Ser 1849 dı 22 menga çîle dı suka İsveç, Stockholm dı, maya xü Ulrika Eleonora Norling ra çimê xü akeno dinya.

Ez nêzana kamcin hetê nuştoxê gird, zane August Strindberg binuşna. August Strindberg ser 1849 dı 22 menga çîle dı İsveç, Stockholm dı, maya xü Ulrika Eleonora Norling ra çimê xü akeno dinya. August Strindberg aile xü dı qeçekêno tenya nêbiyo. Bê êy 7 (hewt) qeçek, kêy aileyê Strindberg est biyo. Piyê August Strindberg komisyonê (qırulê) botê puxını (buharı) dı biyo u maya cı zi dayo ver qeçekanê xü. Piy u maya cı herdı zi zaf dındar biyê. Çı wext piyê Strindberg mireno August bı xü 10 (des) sere u çı wext maya cı mireno bı xü 13 (hırês) sere biyo. Sokır mendayenı moral u pikolojiyê cı dı tenya biyayenı veceno hol u o bı no insana gird beno. Wextê qeçekey u hisê ciyê sokırey cı rê beno ilham u bıncayê nuşayenı.

Strindberg tenya roman yanzı şiir nênuşnayo, o tiyatroyê Swêdî bin ra heta cor vırnayo u karakterêno newe dayo drama u tiyatroyê İsveç. Strindberg nuşanê xü dı, zey nuştoxê Rusi Dostoyewski, Tolstoy u Danki H.C.Andersen, zaf bin tesirê nuştoxê İngiliz Dickens mendo. Labirê o her çendı zi bin tesirê Dickens mendo zi, o vına xet u stilê xü vinayo u çiyê kı nuşnayo karakterê nuştı biyo stilê cı. Strindberg çiyê newe u formêno newe vinayo. Realizim, nuş u eserandê cı dı suretê no newe girot u bi dramayê natürrealizim. No literatürê İsveç dı bi rekorê cı. Ser 1879 dı, İsveç dı tam bi meşhur u sınısneyenı. Miyanê nuştoxê İsveç dı, o kı zaf ameyo açarnayenı qandê zıwanandê binan, o zi, Strindberg yo. O bı şiirên xü ya, bı piyesên xü ya, bı romanên xü ya u bı meqaleyê siyasiyê xü ya nuştoxêno zaf gird biyo. O bi serok u bi serokê wext vırnayenı. Verê o, Ewropa dı mêşur bi, ame sınısneyenı. Dıma İsveç dı biyo beynenminen.

Strindberg, hirê vını zewıcyayo. Ninara jewın Sigid von Essen biyo, ay ra keyneka cı (Anne-Marie) beno. Cınya ciyê dıdın Harriet Bosse ra kêynekanê cı (Karin u Greta) beno u cınya ciya hirên zi, Almanki, xezeteci u nuştox Frida Uhl biyo. Uhl ra zi keyneka cı (Kerstin) beno. Strindberg hirê zewacê xü dı, qe weşey nêvinayo. Qandê coyo kı Strindberg cınyay qe hêz nêkerdê u cınya ra zi tersayê. Merdim nêy kitabânê cı u piyesânê cı dı vınenı.

August Strindberg, hetê siyasi zi zaf tuj biyo. Verniyê çiyê bê demoratik u verniya qralê zi, hem ze nuştox u hem zi, ze roşnayox o xü da ver, waşt bıbo dewırcı. Qandê kı o verniyê çiyê bê demokratik vınder, qandê no fikranê cı, cı tepıştê u cı eştê zindan u hücreyanı bê insan. Bı nêya waştê kı kes cı nêvino u kes cı dı qısey nêkero. Labirê hesabê dewlet zey inaya nêbiyo u şar eriş kerdo ser qonaxê dewletı u qonaxê qıralı, kı Strindberg serbest kerê u wuni zi biyo. İsveç roşnayoxê xü zindanan dı nêveradayo u êyrê wêhêr vıcyayo.

August Strindberg tenya bin tesirê nuştoxê İngiliz Dickens nêmendo. O zaf bin tesirê Nietzsche zi mendo u bı Nietzsche ra zi embazey kerdo u meqale, ıstanıkı u piyesê xü yê dramayan zi rıştı Nietzsche rê, kı Nietzsche kritikê nuşê cı bıkerı.

Ser 14 gülanı 1912 dı seét 16.30 Strindberg nêweşxane dı çımê xü girot weşey u nêweşeya dınya. Verê çımê xü bigiro hemşireyê xü rê wuni vano: "Mı, xem mekı xü rê, mı ra ravêrt, nıka ez çınya." "Nıka ez çınya" fiziki beno kı tı çınyê! Labırê tı literatürê İsveç ra vını nêbenê u tı her wext wuca dı estê u tı cayê xü wuca dı giroto. Ze Nuştox u ze konstner.

Ez nêwazena kitabê nuştox héme bınışna. Nuştox ser 100 kitab nuşnayo. Tiya dı çend kitabê çiyê mühim şımarê nuşnena.

Kitabê ci

1. Mäster Olof (Hosta Olof) 1872. Ser 1882 dı çap bi.
2. Röda rummet (Odeyê sur) 1879.
3. Det nya riket (Dewleto newe) 1882.
4. Svenska folket (Miletê Swêdi) 1880.
5. Dikter (Şiir) 1883.
6. August Strindbergs lilla katekes för under klassen (İncilê August Strindberg qandê merdimê bındest) 1884
7. Giftas -1- (Zewacı -1-) 1884.
8. Giftas -2- (Zewacı -2-) 1886.
9. Tjänstekvinnans son (Lacê xızmetkarı) 1886.
10. Hemsöborna (Êy kı Hemsê dı roşenê) 1887.
11. Fadren (Pi) 1887.
12. Fröken Julie (Kêyneka Culi) 1888.
13. Inferno (Cehnem) 1897.
14. Dödsdansen (Dansê mergı) 1901.
15. Spöksonaten (Cımê sonata) 1907.
16. Svarta Fanor (Valayê siyay/Desmalê siyay) 1907.

U o qirena

Çı wext trêno şıro?
La! - La!
No trêna ê zewacıyo?
A veyve bi, mı ay di,
veyve yê mîno gülani ê seraverê
bı yaşıla u bı sıpeya,
bı ipeka u bı flora,
bı yaşıla u bı sıpeya,
ze gül dayena darı gülsıpe
wuca dı teber dı ver duwari dı
ez romışta miyanê rojı dı
bı roj mezgdê mı dı
Ékit o wext bi! Chryáetos ê mı bi!

Şam Amnanı

Şanı amnanı, bê héreket miyanê va dı
Şawqa yaşılı gozêri ra
tij çıman dı, tijı ser suretı dı
hetê kêyeya, kêyeyê ma yê gülını ...

Dima amnanı, miyanê baxçê do bêveng,
zewmı mıriçiki nêçiwıkênê,
héta o wextı kı gülı resenê
kewno pelê cı şıma ser, érd!

Tabloyê altunin hetı piyarê asın
Marê paqır, bıdı darê ıxlamurê zivını
Leqmatikê ê Huldrans o!
o ê to yo u ê mîno!

Çıme

- 1- Litteratür Handboken Fêrfattarlexikon och litteratürêversikter (Bokfêrlaget Forüm AB, Stockholm 1984) Redaktêr Britt Dahlsrêm.
- 2- Litteratüren- Epoker och diktare (Esselte Stüdiüm Üppsala 1989) Redaktêr Kristina Ljêdqvist
- 3-Gunnar Ekelöf, Dikter (MşnPocket, 1989)
- 4-Karin Boye, Dikter (Bonniers, Falün 1992)
- 5- Nils Ferlin, Fşr jag lõmna nõgra blommor (Bonniers, Falün 1991)
- 6- Svensk Dikt, Frşn trollformler till Lars Norén (Wahlstrêm och Wıdstrand, Büngay "England" 1985) Redaktêr docent Lars Güstafson.
- 7-Den Svenska Dikten (C.W.K. Gleerüps Fêrlag Lünd 1938)
- 8- Vşr tıds poesı (Bonniers, Stockholm 1959) Redaktêr Olof Lagercrantz.
- 9- De bçsta dıkterna (FıB- Folket ı bıldı fêrlag, Stockholm 1952) Redaktêr Ivar êhman.
- 10- Svensk-Kırdasıkt lexikon (SIL-Statens Institut fêr lõromedel, Stockholm 1989)
- 11- Svensk-Türkısıkst lexikon (SIL-Statens Institut fêr lõromedel, Üppsala 1984)
- 12- Svenska Akademıns ORDLISTA êver svenska sprşket (Norsteds Fêrlag, Stockholm 1986)
- 13- Bonniers synonym ordbok (Bonniers bokfêrlag, Bücks- England 1991) Redaktêr Göran Walter.
- 14- Reportajê mı bı Elisabeth Rynell ra "Sebat 1994" u kıtabê cı yê "Êcken Vandrare"(Bonniers bokfêrlag 1993)
- 15- August Strindberg av Olof Lagercrantz (Wahlstrêm-Wıdstrand fêrlag 1979).